

Šváb, Miloslav

Opisy Fabiána Stehlíka, zvláště opis kroniky Vincentiovy a Jarlochovy

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1955, vol. 4, iss. D2, pp. 143-151

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108161>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MATERIÁLY

MILOSLAV ŠVAB

OPISY FABIÁNA STEHLÍKA, ZVLÁŠTĚ OPIS KRONIKY
VINCENTIOVY A JARLOCHOVY

Oblast pracovního zájmu literární historie zaujímá obvykle jen díla literárních tvůrců, pro zkoumání literatury staršího období je však z několika důvodů velmi plodné věnovat i pozornost uchovatelům literárního dědictví, písařům a opisovačům, jako byl na př. v 15. stol. Oldřich Kříž z Telče,¹ domažlický Jan Pinvička² nebo Mikuláš z Kozlů.³ Jejich činnost totiž ukazuje na čtenářský časový zájem a na myšlenkové směřování doby jako projevu společenského prostředí, v němž tato díla žila. Pro hlubší poznání literárního procesu je však nutné, aby se zkoumání činnosti těchto uchovatelů neredukovalo jen na vnější historii textů, které zachovali, ale aby byla zkoumána současně i vnitřní historie těchto textů. Středověké poměry bez autorského práva nás přímo vedou k takovému studiu, neboť ve středověku literární díla lehkou podléhala proměnám. Domnívám se, že takovýto způsob zkoumání děl starší literatury je pro poznání literárního vývoje nezbytný.

Podobní uchovatelé literárního dědictví, jako byl pro literaturu středověkou na př. Oldřich Kříž, žili ovšem i v dobách pozdějších. Zejména na sklonku feudalismu a v raném, prvopočátečním stadiu nástupu ke kapitalismu shledáváme u již při letném studiu života rukopisů zjev pro tu dobu charakteristický, že se totiž v šedesátých a sedmdesátých letech 18. stol. množí řady jednak sběratelů starých knih a rukopisů,⁴ jednak přímých opisovačů rukopisů. K pochopení rázu a významu této činnosti může přispět rozbor sběratelského a spisovatelského úsilí dlouholetého plzeňského radního Fabiána Stehlíka z Čeňkova a Treustadtu (1727 až 1791), a to na základě jeho bohaté sbírky opisů, rodinných akt a jiného materiálu. Stehlíkova pozůstalost, uchovaná v plzeňském archivu, je hlavním východiskem našeho zkoumání.⁵

Stehlík pocházel z měšťanské rodiny, usedlé v Plzni prokazatelně už v 15. stol. Jeho předka Bartoloměje Stehlíka († 1619) za účast na tažení proti Turkům na konci 16. stol. Rudolf II. obdařil erbem a přídomkém »z Čeňkova«. Majetek rodiny se rozmnožil o několik statků právě po Bílé hoře, kdy syn prvního nositele erbu, rovněž Bartoloměj, mající už další predikát »z Treustadtu († 1653), zřejmě využil jako stoupenec císařův příznivé situace k získání většího feudálního vlastnictví. Syn tohoto Bartoloměje mladšího, Matouš František Stehlík, projevuje už v duchu pobělohorské situace v druhé polovině 17. stol. tvrdě rysy feudálního zbohatlíka, jak je to patrné z jeho postupu proti nevolným sedlákům, žádajícím určité úlevy.⁷ Ale už za jeho života a zvláště po jeho smrti se prodejem rozplývá tento rychle nabytý majetek a tím se také v rodu Stehlíků končí panský šlechtický epizoda. Potomci bydlí skoro stále v Plzni a zde vedou od sklonku 17. stol. patricijsko-měšťanský způsob života, jsouce spjatí s rodným městem a jeho hospodářským životem téměř vždy jako radní nebo dokonce primátoři. (O hospodářském postavení děda a otce Fabiána Stehlíka v širším rámci rozsáhlého rozboru poučuje kniha A. Zemana »Plzeň v první polovině 18. století«.)⁸ U Fabiánova děda, Františka Bohumila († 1728), bylo ještě vedle domu na náměstí důležitou složkou zemědělství (dvůr se stodolou, asi 56½ ha polností a 51 kusů dobytka podle faze z r. 1714). Vedle toho měl mlýn, ale pronajímal jej. Tento majetek se dále v rodu dělil, protože František Stehlík měl šest dětí. Největší položkou z jeho příjmech však byla odměna za funkci

radního. Fabiánův otec, Jan Václav († 1742), začínal svou kariéru ve službách města jako syndik (úředník, který obstarával právní agendu), pak zasedal v městské radě a r. 1734 se stal primátorem jako poctivý a vážený měšťan, když byly v dosavadní správě města odhaleny velké nepořádky. O jeho majetek, který činil podle pozůstalosti z r. 1743 (Zeman, tab. XII) po odečtení dluhů asi 18.000 zl., se dělila vdova a tři děti, synové Václav a Fabián a dcera Josefa, provdaná za měšťana Fr. Kopiasche.

Vidíme tedy v rodu Stehlíků postupné zařazování jeho příslušníků mezi vrstvu měšťanské byrokracie, kde nebyl hlavním zdrojem zisku ani obchod nebo živnosti, ale příjmy syndiků a radních; časem se zmenšující zemědělství tvořilo jen doplněk příjmů. Poslední Stehlíkové před Fabiánem celkem ani přitom nevyužívali jako radní příjmu z přednostních várek při vaření piva,⁹ ačkoliv to byla tehdy v Plzni jedna z nejvýnosnějších měšťanských živností.

Sledující sociální postavení a vývoj Stehlíkových předků, nemůžeme si nevšimnout, jak u této vlivné plzeňské patricijské rodiny byl odedávna pěstován úzký vztah ke kultuře a ke vzdělání. Už od sklónku 17. stol. byli v rodině stále magistři filosofie. Živě byly v rodu i spisovatelské tradice. Tak už syn Bartoloměje — »turkobjeek, Kašpar Ladislav Stehlík z Čeňkova (1571—1613), který byl mistrem svobodných umění a přítelem Tychona de Brahe, jehož prý podporoval, vydal r. 1599 první kalendář a ve vydávání kalendářů pokračoval v Plzni, kde působil v letech 1604 až 1611 jako obecní starší. Měl za chof dceru známého plzeňského kronikáře Šimona Plachého z Třebnice.¹⁰ O faráři a později rozmitálském děkanovi Bohumilu Stehlíkovi (1692—1743), Fabiánově strýci, se uvádí, že napsal jen latinskou příručku výkladu o odpustcích,¹¹ ale i při letném přezkoumání tohoto údaje zjišťujeme aspoň čtyři jeho práce psané latinsky a vydané tiskem v letech 1717—1732, třebaže svým náboženským obsahem a pravověrně katolickým pojetím se zařazují do běžné oficiální literatury pobělohorské.¹² O literární a organizačně vědecké činnosti druhého Fabiánova strýce, který na svého synovce přímo působil, se zmíníme dále. Tyto literární rodinné tradice jistě nebyly bez vlivu na mladého Fabiána, který vyrůstal v jinošských letech v době tereziánské. Tato epocha se svými sociálními vztahy a myšlenkovým působením dala jeho činnosti dobový směr historického zájmu, posíleného i rodinnými vlivy.

Fabián Stehlík se narodil v Plzni 21. ledna 1727. Svěho otce, plzeňského primátora, ztratil už v patnácti letech. Vystudoval filosofii a r. 1747 jej nalézáme s označením »patricius Plznensis« mezi imatrikulovanými posluchači právnické fakulty pražské university.¹³ Šlo však u něho o právnický kurs, poněvadž žádné další zkoušky nekonal. V stručných rodinných záznamech stehlíkovských pak čteme, že do r. 1750 konal právnickou praxi v Praze, v Brně a ve Vídni, odkud se vrací do Plzně. Brněnský pobyt, který takto můžeme položit do let 1748 až 1749, pomáhal formovat mladého vzdělaného muže nejen v jeho přípravě na životní povolání, ale i ve směru jeho trvalého historického zájmu. V Brně mu bezpochyby vyhledal místo právnického praktikanta jeho strýc Matouš Bohumil Stehlík, který byl od r. 1744 proboštem benediktinského kláštera v Rajhradě. O tomto jeho strýci je nejen známo, že se iniciativně zasloužil o hospodářský rozvoj a povznesení kláštera, ale že měl sám zájem o vědeckou práci a podněcoval její rozvoj ve vlastním klášteře i stykem s učenými v jiných klášterech. Napsal také dějiny benediktinského kláštera ve Wahlstattu (nedaleko dnešní Legnice), kde byl dříve převorem.¹⁴ R. 1749 umírá tento Fabiánův strýc v Brně v osmačtyřiceti letech a zdá se, že s jeho smrtí se končí i brněnský krátký úsek Fabiánova života. Vědecké zájmy strýcovy však nezůstaly asi rovněž bez vlivu na jednadvacetiletého synovce, kterého měl v Brně pod patronací. I když jde jen o časovou koincidenci bez prokazatelného spojení, nemůžeme také nechat bez povšimnutí, že právě léta 1747 a 1748 jsou počáteční dobou i publikační činnosti moravské Societatis incognitorum. Nelze pochybovat, že mladý plzeňský vzdělanec, vzdálený domova, byl v Brně také čtenářem publikací této společnosti, *Monatliche Auszüge*, které mimo jiné nabádaly ke kritickému studiu a vydávání domácích historických pramenů. O Fabiánově vídeňském pobytu nemůžeme říci nic určitého.

R. 1750 se končí pro Fabiána Stehlíka »putovní léta« a vrací se, jako vždy téměř všichni jeho předkové, do rodné Plzně a stává se po příkladu otcových městským syndikem; od r. 1755 po třiatřicet let je radním a od r. 1788, kdy v souvislosti s josefínskou reorganisační magistrátu odchází z tohoto zaměstnání, je tři roky na odpočinku a umírá v r. 1791.¹⁵ Rodinné zabezpečení má především v funkce radního.

Zisk ze zemědělského vlastnictví (podle Josefského katastru měl asi 9 ha polí, luk a pastvin) jen doplňoval jeho hlavní příjem;¹⁶ vedle toho měl dům a jeho manželka Ludmila měla zvlášť vedený polní majetek, oceněný na 3150 zl.,¹⁷ takže byl zámožným erbovním měšťanem-úředníkem. Svým sociálním postavením a funkcí ve správě města, kde v pozdních letech měl dlouho na starosti hospodářské záležitosti Plzně, žije uprostřed rozporného dění vzdalujícího se za neustálých bojů feudalismu. Proto také jako příslušník inteligence, žijící denně uprostřed měšťanských zájmů, svou osvícensky pojmávanou sběratelskou a opisovatelskou činnost je spíše svázán s vyrůstající buržoasií.

Fabián Stehlík věnoval velmi mnoho času, nejméně v letech 1761—1769 a pak 1775—1779, shromažďování historického materiálu listinného a kronikářského, týkajícího se celých Čech i zvlášť Plzně.¹⁸ Jeho sbírka obsahuje několik původních rukopisů (na př. plzeňské manuály, historii plzeňského dominikánského kláštera sv. Markéty a některé jiné), ale především velké množství opisů. Originální rukopisy, které ve sbírce zůstaly, byly původně vypůjčeny, ale nebyly asi vráceny. Soudíme však, že tato Stehlíkova sbírka původních rukopisů byla za jeho života mnohem bohatší. Tak víme, že Stehlík prodal Gelasiu Dobnerovi kodex z 15. století, obsahující především Pulkavu a kroniku, neznámého křižovníka, zařazovanou do Starých letopisů českých. O tento stehlíkovský kodex se opíral Dobner při vydání III. dílu Monument (1774).¹⁹ Jiné rukopisy se mohly různým způsobem rozejít, než se celá pozůstatost dostala do městského archivu v r. 1881, tedy dosti dlouho po smrti Fabiána Stehlíka.

Velkou většinu sbírky tvoří výpisy z kronik, regesta listin a opisy celých rukopisů nebo vzácnějších knih. Soustředíme svou pozornost především na ty opisy děl, která obvykle vytvářejí nebo mohou vytvářet obsah vývojového procesu naší literatury.

Zajímavou látku k vnějším dějinám rukopisů a významných knih v této době a tím i k posouzení jejich společenské působnosti nám po interpretaci poskytnou přesné závěrečné poznámky, explicity, které Fabián Stehlík na konec svých prepisů obvykle připojoval. Uvádí z nich, od koho si rukopis nebo vzácnou knihu vypůjčil a kdy ji vrátil. Nechybějí přitom údaje o kvantitativním rozsahu opisovaných děl a zdůraznění, že opis byl znovu revidován podle originálu.

Je samozřejmé, že pro počátek druhé poloviny 18. století, a tím i u Stehlíka, je latinská forma těchto opisovaných památek nejběžnější. Bylo to dáno i vývojem našeho starého kronikářství i dobovým školením Stehlíkovým. Přece však je ve Stehlíkově sbírce několik českých knih. Všimneme si hlavně tří, které představují tři různé vývojové etapy našeho kronikářství. — V červenci 1766 dokončil opis tištěného *Veselavínova* vydání »Kronik dvou o založení země české« (1585), kroniky Sylviovy a Kuthenovy, a vypůjčený originál, o kterém poznamenává, že měl označení »ex bibliotheca Clauseriana«, vrací Gelasiu Dobnerovi. V dubnu 1767 získává a už v květnu téhož roku odesílá zpět »Kroniku starou kláštera boleslavského« v jejím vydání z r. 1620 — známé vydání Dalimilovy kroniky, jak jí k duševní mobilisaci chtěl užít, ovšem nadarmo, Pavel Ješín.²⁰ (Je to další doklad, jak potlačené Ješínovo vydání první české rýmované kroniky bylo životné a stále se opisovalo, až k prvnímu obrozeneckému vydání Dalimila r. 1786, při kterém se F. F. Procházka vedle rukopisného podání Dalimila opřel znovu o Ješína.²¹) R. 1769 má Stehlík — opět od G. Dobnera — vypůjčeno a prepisuje si české znění kroniky *Pulkavovy*; v září rukopisný kodex vrací, jak poznamenává, »praevisa diligenti perlustratione praentis desumpti cum suo originali«. Vedle českého znění měl Stehlík i opis latinské *Pulkavovy* kroniky.

Z literatury psané latinsky najdeme ve sbírce Stehlíkově mimo jiné opis *Dubraviovy* kroniky *Historia regni Bohemiae* podle prostějovského vydání z r. 1552, které našel r. 1779 doma, v Plzni, v archivu františkánského kláštera, a opis Historického kalendáře Prokopa Lupáce z Hlaváčova podle pražského úplného vydání z r. 1584, zapůjčeného opět Dobnerem (1765). Z prepisovaných latinských knižních vydání zvlášť zaujme naši pozornost ještě jeden opis Stehlíkův, psaný na kvartovém formátu zažloutlého papíru drobným, stěsnaným a chvatným písmem. Je to Bohuslava *Balbina* *Dissertatio apologetica pro lingua slavonica, praecipue Bohemica* v prvním tištěném vydání, pořízeném r. 1775 F. M. Pelclem. Z pramenné studie J. Prokeše²² jsme dosti podrobně poučeni o tom, jak právě v době začátků velkého nevolnického povstání se rychle z Vídně zakročilo proti tomuto vydání žhavé obžaloby vídeňských držitelů moci. Kniha vyšla asi v březnu 1775. Vyšetřování proti

pražské censurní komisi, zejména proti K. H. Seibтови, který podepsal povolení, s okamžitým zákrokem u knihkupce začalo v první polovici dubna a protáhlo se až do konce roku 1775. Ještě v lednu 1779 došel českému guberniu z Vídně dvorský dekret se zákazem vytištění této knihy a s nařízením, že »vydané exempláře musí být úředně okolkovány« (Prokeš 259). Vídeňská vláda, snažící se udržet staré feudální poměry, poznala v tom roce s české strany sílu lidových mas a ve vydání Balbínovy Obrany útok na ideologické frontě. A právě v těch napjatých měsících vyšetřování si v Plzni Stehlík už opisuje tuto knihu závaznou svým obsahem i osudy a již 20. června 1775 ji odevzdává profesorovi olomoucké university, dominikánu Ignáci Světeckému, od kterého ji měl vypůjčenou. U tohoto přepisu také Stehlík neopomněl připojit něco víc, než jen obvyklé strohé údaje o půjčovatel, datu opsání a revisi textu. Ve své poznámce zachytil, co se tehdy říkalo o vydání mezi vzdělanci a zároveň ukazují, jak tajně kniha kolovala. Stehlík tentokrát počiná svůj explicit: »Libellus hic admodum rarus, utpote censura regia quidem subreptiile munitus et typis editus, demum vero mox iterum ex mandato regio oppressus, accomodatus [sic] mihi est in secreto ex speciali erga me favore...«

Pilný Stehlík však obohacuje svou knihovnu i pracovními opisy starých rukopisů. Jedním z nejstarších, jež měl v ruce, je nynější vzácný strahovský rukopis z počátku 13. století, který vedle jiného obsahuje na listech 77—93 latinsky psanou kroniku biskupského kaplana *Vincentia*, vyprávějího o událostech let 1140 až 1167, a neúplně dochované letopisy opata milevského kláštera *Jarlocha*, sledujícího léta 1167 až 1198. Zvláštní osudy tohoto rukopisu v druhé polovině 18. století pomůže osvětlit pozornější prozkoumání opisu Stehlíkova.

Cenný rukopis, který zejména pro údobí zachycené *Vincentiem* je jedinečným historickým pramenem pro české a italské dějiny, byl od husitského období asi tři sta let v knihovně kapitulní, kde se mu dostalo pozornosti teprve r. 1737. Byly z něho pořízeny čásem dva opisy, a to jeden, který získal Bonaventura Piter od J. Berghauera,²³ druhý pro biskupa V. A. Vokouna. Když však Gelasius Dobner před r. 1764 chystal *Vincentia* a *Jarlocha* k prvnímu vydání v I. dílu svých *Monument*, musil se spokojit opisem, který byl proveden pro biskupa Vokouna — původní rukopis nebyl v kapitulní knihovně k nalezení. »Fefellit spes industriam«, píše Dobner v úvodních poznámkách (str. 9—10) k vydání *Monument*, kde podrobně popisuje celé rozsáhlé pátrání po originálu. Dobner však věřil, že »šťastnější oči a ruce ho zase jednou objeví«. Podařilo se to až Dobrovskému, který na upozornění vzácný rukopis našel u jakéhosi ranhojiče u Postoloprť, koupil jej a daroval klášteru strahovskému. Pergamenový sborník však už měl z kroniky *Vincentiovy* a *Jarlochovy* vyříznuto celkem jedenáct listů; ranhojič jich užil při své práci.

V době, kdy ještě Dobner vynakládal tolik času a energie na objevení originálu v kapitulní knihovně,²⁴ byl rukopis — v Plzni. Opisoval jej Fabián Stehlík. Z jeho příspěvku se dovidáme, že rukopis, patřící »archivu metropolitního chrámu« (t. j. kapitulní knihovně), opět vrátil r. 1763, Dobnerovi se však nedostal do rukou, takže ho pro svou edici nemohl použít.

V soupisu Strnadově i dalším na něm založeném²⁵ je uváděn jako zprostředkovatel výpůjčky Václav Drachovský. To je však omyl, k němuž vedla špatná čitelnost Stehlíkova příspěvku; ve skutečnosti jde o Václava Duchovského (1717—1773), rodilého v Plzni, známého jako obhájce Hájkovy kroniky z bojovných sporů s Dobnerem.²⁶ Byl knězem, sekretářem pražské konsistoře a expeditorem konsistoře »při vyšetřování kacířských bludů«,²⁶ konservativním historikem. Duchovský, nepřítel relativně pokrokovějšího Dobnera, proti němuž polemicky vystupoval na př. v spisku *Luciper lucens et non urens* (1765), jistě se dověděl, jak je kodex hledán Dobnerem i vyššími církevními hodnostáři; nejen se nepřihlásil, že si jej vypůjčil, ale nakonec jej vůbec neodevzdal na místo. Není vyloučeno, že zprvu tak vlastně mařil práci Dobnerovu. Když mu Stehlík rukopis vrátil, ponechal jej asi u sebe, aby se neprozradil, tím spíše, že Dobner celé marné hledání zveřejnil v úvodu *Monument* r. 1764. Teprve po smrti Duchovského r. 1773 začal snad rukopis svou nedůstojnou pouť, z níž se zásahem Dobrovského, ovšem už zmrzačen, vrátil a dostal se na Strahov. Tímto způsobem bylo tedy Dobnerovi znemožněno vydat *Vincentia* a *Jarlocha* už v r. 1764 podle původního, tenkrát ještě celistvého rukopisu a takto se stal rukopis kusým.

Když v druhé polovině 19. století došlo po Dobnerově první edici k několika kritickým vydáním *Vincentia* a *Jarlocha*, z nichž je u nás běžné vydání J. Emlera

(1875),²⁷ bylo nutno se opřít pro místa, kde ve Vincentiovi chybějí tři listy a v Jarlochovi osm listů, jenom o opis Vokounův a Pitrův.²⁸ Protože Stehlíkův opis vznikl ještě před poškozením strahovského originálu, přistupuje nyní jako třetí opora pro ztracené úseky rukopisu. Bylo by nutno k němu přihlídnout, bude-li se někdy v budoucnosti uvažovat o dalším kritickém vydání Vincentia a Jarlocha.

Celkové zhodnocení Stehlíkova opisu však můžeme podati už nyní. Předcházela mu u Vincentiovy kroniky podrobná kolace částí, chybějících v nynějším rukopisu strahovském a na základě jejich výsledků už jen povšechné srovnání zejména vlastních jmen opisu Stehlíkova s Emlerovým vydáním založeným na obou dosud známých opisech. Radní Stehlík, který na samém sklonku první poloviny 18. století, jak vyplývá z jeho životních dat o cestě na zkušenu, dostal se do prostředí plžmu o staré historické památky a pak na začátku druhé poloviny století v Plzni pro několik let jako syndik nutně musil číst i starší rukopisy, prokázal ve svém opisu relativně dobrou znalost paleografickou. Jeho opis je přibližně na úrovni opisu Vokounova a lepší než Pitrův. Musíme však dodat, že oba dosavadní opisy po pečlivějším srovnání na místech, kde přejímají funkci originálu, na rozdíl od Emlera neklademe do stejné roviny. Opis pořízený pro Vokouna v průměru kvalit různocítení je přesnější než starší opis Berghauerův, který později získal Piter. Mimo několik případů, kdy se S (Stehlík) rozchází s V i P (opis Vokounův a Pitrův), tam, kde se rozcházejí v čtení jen V a P, shoduje se S na př. ve Vincentiovi a V pětadesátkrát a s P šestnáctkrát. Hodnotíme-li vcelku pro chybějící listy V výše než P, ukazuje i toto jen pro názornost uvedené mechanické zvážení celkem dobrou úroveň opisu Stehlíkova.

Byli bychom však zklamání, jestliže čekáme, že Stehlík může přinést některá objasnění věcného rázu, jež mohou vyplynout z lepšího čtení zejména vlastních jmen. Jedinou výjimkou je snad v Gerlachovi místo, kde E má poznámku, týkající se i jména hned následujícího: »Pravé jméno a poloha tohoto místa jest neznáma.« Jde o E (Emlerovo vydání) 474 — S fol. 28a. E spolu s V čte Zazow, P Zahov, S Zazaw (Sázav? Sázava?); sousední jméno zůstává nejasné: Widvazoda EV, Widoahada P, Widvazada S. Jinak Stehlíkův opis, vzniklý nezávisle na obou předchozích, jen potvrzuje u vlastních jmen jedno z obou čtení, kde se VP rozcházejí, nebo jedno dosavadní, kde druhé chybí, na př. z Vincentia E 414, pozn. 10) — S fol. 3b: Vzobren EP, teloneum vel Zobrem V, teloneum vel Zobren S; E 415, pozn. 8) — S fol. 3b: Guozdlam EPS, nemá V: E 416, pozn. 14) — S fol. 4a: Ludovicus EVS, Ederich P; E 432, pozn. 5) — S fol. 10a: Diva vero EVS, quia vero P a j.

V ostatním textu na některých místech přináší S lepší čtení, než je dosavadní, na př. E 434 — S fol. 11a: cum vult abbatiam... deambulare EVP, cum ultra abbatiam... deambulare S, či dokonce luští nejasné drobné místo, kde se i dnes můžeme opírat přímo o rukopis: E 465, pozn. 1) — S fol. 24a (odpověď císaře Fridricha vězněnému Soběslavovi): et filium s u u m ad iniuriam n o s t r a m (připsáno jinou rukou) nobis inconsultis substituit E. Kde E čte suum, má rukopis jen s. Jiné konjunktury: Wattenbach scilicet, Pangerl a Tauschinski sed. Čtení Stehlíkovo: et filium s i b i ad iniuriam et nobis inconsultis substituit. I když se u S setkáme několikrát s chybným, čtením nebo jednou s vytečkovaným místem, kde plzeňský přepisovatel nepřčetl slovo »Bambergensis« (E 417 — S fol. 4b); svou kvalitou je S lepší než P. Proto jej právem přiřazujeme k dosavadním dvěma opisům pro kritické doplnění nynějších mezer v strahovském rukopise, vzniklých konec konců v souvislosti s událostmi kolem tohoto opisu.

*

Osvěcenská metoda poměrně přesných opisů Stehlíkových, zesílená nadto tím, že jim byla pramenem často i knižní vydání, nedává možnost sledovat vnitřní vývoj nebo dokonce obsahové a ideové změny textu. Ráz a množství kusů jeho rozsáhlé sbírky, narůstající řadou let, zato vedou k zamyšlení nad účelem těchto jeho pracných, ale nikoliv tvrdých svazků. Už Strnad⁶ vyslovil domněnku, že to vše snad byla jen příprava na vlastní Stehlíkovu historickou práci o Plzni. Tato hypotéza se opravdu neodbytně musí vynořit každému, kdo se probírá Stehlíkovým rukopisným celkem, pořízeným vlastní prací nebo nákladem i usilovně sháněným na všech stranách, ovšem s tím rozdílem, že Stehlíkovy opisy se ve velkém počtu týkají dějin celé země a přesahují úzce ohraničený zájem o Plzeň, který u jejího rodáka byl ovšem rovněž nemalý. V jeho pozůstalosti však není po samostatném

pokusu ani stopy. I to je dobový zjev této tereziánské epochy, kdy se často utoulo jen ve sběratelství.

Jako by ani po bohatých stycích Stehlíkových s jinými osobnostmi doby, často v literatuře velmi významnými, nemělo nic zůstat, nenašla se (jak želí Strnad) ani po Stehlíkovi, ani po těch, s nimiž se stýkal, žádná korespondence. Mlčí o Stehlíkovi i zbytky Dobnerovy korespondence (nyní v býv. zemském archivu v Praze), zachoval se však ze samého konce opisovatelské práce Stehlíkovy, z r. 1780, jeho dopis J. Dobrovskému (příl.). Tento list, adresovaný mladému, tehdy už známému sedmadvacetiletému učenci, s nímž se Stehlík setkal v Plzni, potvrzuje nejen Dobrovského pátravé úsilí po rukopisech, ale zároveň Stehlíkovu sběratelskou vášeň, stále ještě v r. 1780 neuhasinající. Připojený projev úcty F. M. Pelcelovi, s nímž je Dobrovský v té době vychovatelem u Nosticů, prozrazuje rovněž aspoň vzdálenou Stehlíkovu známost s ním.²⁹ Spolu s poznámkami v přepisech děl tento zatím jediný nalezený dopis Stehlíkův pomáhá dokreslit, jak přes plzeňskou vzdálenost od center osvěcenské práce je vzdělaný plzeňský radní spjat i s našimi vůdčími duchy druhé poloviny 18. století a informačně je s nimi ve styku. Tak zároveň jeho činnost je jedním z mnoha drobných průkazů o existenci širší spolupracovnícké obce, z jejichž, třeba velmi nepatrných zprávíček vyrůstalo tvůrčí dílo významných osobností v počátcích našeho obrození.

Je otázka, jaký bezprostřední dosah za historicky daných podmínek mohly mít Stehlíkovi opisy v nejbližším okolí. Vždyť nakonec bez tvůrčího zužitkování a vyvrcholení zůstaly takřka v izolaci. Nemůžeme už dnes zjistit, do jaké míry zvláště jeho opisy českých nebo latinských kronik se dostaly do jiných čtenářských rukou, zdá se však, že zcela neznámý nebyly; máme totiž v jednom příspěvku Stehlíkův záznam o tom, že svůj rukopis půjčil.³⁰ Když pak začaly působit počejdi v našem společenském vývoji obecné podmínky českého růstu, přispěl jistě také vliv rodinné stehlíkovské kultury k tomu, že Fabiánův syn Emanuel Stehlík hraje r. 1818 v prvním českém ochotnickém představení v Plzni a uveřejňuje téhož roku v Hýblových Rozmanitostech a r. 1820 v Čechoslavu české verše.³¹ S hlediska širšího dosahu nám dodnes zachované opisy pomáhají přesněji určovat život historických literárních děl mimo pražské středisko na počátku druhé poloviny 18. století, styky nebo boje mezi pracovníky a v případě kroniky Vincentiovy a Jarlochovy odhalují i hodnoty pomocného pramene.

Stehlík a jeho činnost je dokladem jednoty starého a nového světa, v níž však ve sváru je na postupu nové. Rodinný erb ho svazuje s feudálním řádem a jeho vztahy, ale Stehlíkovo vlastní postavení ho posunuje do blízkosti snah osvěcenských. Vše tu je drobným dokumentem, jak v prvních počátcích buržoasie přímo vzniká objektivní potřeba hromadění faktického materiálu. Celé toto období počínající asi od poloviny 18. století je v literárním životě doprovázeno novou kvalitou: větší přesností a úsilím dopátrat se pokud možno spolehlivých zdrojů poznání — historických pramenů minulosti, a tak se pomáhá překonávat dlouhé panství legendární víry, mytů a jesuitského pojetí života jako opory feudálního řádu. Nechybějí mezi nimi ani díla psaná česky, ale jejich síla bez nástupu lidu zůstává v klidu. Začíná se však ztrácet pobělohorská obsahová a ideová základna, i když se formy silou tradic ještě houževnatě drží. Také Fabián Stehlík, třeba jen svou opisovatelskou prací v šedesátých a sedmdesátých letech 18. století, je jedním z tisíců činných svědků této situace. Přináší doklady o nových prvcích živého vývoje své doby v měšťanské Plzni.

P o z n á m k y

¹ O něm dosti podrobně psal Fr. Mareš v ČČM, 1896, 528 n.

² Hlavní poučení dosud v Jirečkově Rukověti II, 112.

³ Jeho rukopisným sborníkem z r. 1417 se podrobněji zabýval Zdeněk Nejedlý v Dějinách husit. zpěvu I, 1954, 307; III, 1955, 119, 124—126 a j. Monografii mu věnoval J. Klapper 1937. Srov. ref. J. Vilikovského v Naši vědě 20, 1941, str. 20—21.

⁴ Srov. J. Hanuš, Národní museum a naše obrození I, 1921, 360—362.

⁵ První zprávu o této pozůstalosti získané pro plz. archiv r. 1881 a spolu s ní její popis podal plzeň. historik J. Strnad v ČČM 63, 1889, 421—438. Její soupis je nověji obsažen u M. Bělohávká, Městský archiv v Plzni. (Průvodce po archivu.) Plzeň

1954, str. 176—180. Městskému archiváři dr. M. Bělohlávkovi také vděčím za nevádnou ochotu, s níž mi vycházel při této práci vstříci.

⁶ Monumenta historica Bohemiae I, 1764, předmluva str. 7.

⁷ Tato listina z 24. dubna 1665 je v aktech rodiny Stehlíků pod č. 9.

⁸ A. Zeman, Plzeň v první polovině 18. stol. (Poměry hospodář. a soc.) Plzeň 1947.

⁹ Podle Zemana (275) děd Fabiánův uvařil jen asi 2—3 várky ročně a jeho otec Václav nevařil vůbec (293).

¹⁰ E. Felix: Literární Plzeň v obryse, I, 1930, str. 40.

¹¹ Tak Felix v cit. kn. I, 72.

¹² Na př. v Cerroniho bibliografické rukopis. sbírce *Scriptores regni Bohemiae*, kde jsou autoři řazeni abecedně, jsou v sv. 21 na l. 162 uvedeny čtyři práce tohoto Bohumila Stehlíka s přesnými údaji. (Se svolením řed. Morav. zem. a kraj. archivu.) Tam je na l. 164 zaznamenáno i lat. epithalamion Kašpara Ladislava Stehlíka, vzpomenuťého výše. V připravované části Knihopisu čs. tisků, ke kterému jsem neměl přístup, bude jistě bohatší materiál.

¹³ Podle vlídného sdělení ředitelství Archivu university Karlovy v Praze.

¹⁴ Uvádím podle C. Wurzbacha, *Biographisches Lexicon Oesterreichs* (38. sv., Wien 1879), str. 1—3, jemuž byl hlav. pramenem B. Dudík, *Die Geschichte des Benedictinerstiftes Raygern 1868*, II, 354.

¹⁵ Dědické podělení po něm z tohoto roku v plz. liber divisionum et transact. III, 29 tab.

¹⁶ Podle výpisu z Josef. katastru, pořízeného pro plz. archiv.

¹⁷ Liber emptionum et vend. III C 15, fol. 161 (plz. archiv).

¹⁸ Viz pozn. 5.

¹⁹ O tom píše Dobner v úvod. poznámkách k jedné části *Mon. hist. Boh.* III, 1774, str. 24: »... sistimus ex codice Stehlikiano, cuius crebro in Annalibus nostris meminimus et ex quo passim excerpta dare soliti. Stehlikianum autem codicem istum appellavimus, quod tum, cum nobis innotuisset, in manibus fuerit viri consularis Plnsensis D. Fabiani Stehlik de Czenkow et Treustat, ante complures vero iam annos codex idem collectioni manuscriptorum nostrorum accessit...« O tento sborník se Dobner opíral i při vydání Pulkavy (str. 63—64). Ide o dnešní rkp. Nár. musea VIII F 49 (Bartošův soupis II, 97). Na vnitřní straně dřevěných desek rukopisu skutečně čteme: »Solvī istum codicem 12 aureis Cremnicensibus. Gelasius.« Srov. i úvod F. M. Bartoše k Šimkovu vydání *Starých letopisů čes.*, 1937, str. IV.

²⁰ Jako Dalimilova kronika mohl být opis této knihy v soupisu Bělohlávkově označen. Patří tedy do odd. III (rkp. týkající se dějin celé země).

²¹ Pripomínáme na př. z rkp. seznamu býv. bisk. knih. litoměřické, jak jej pořídil před lety J. V. Šimák (odd. rkp. Nár. musea V C 26), opis Ješínova vydání provedený 1644 nebo přímo opis Balbínův v NUK (Jakubec I, 1929, 115).

²² ČMM 49, 1925, 245—259.

²³ O tomto svém exempláři píše B. Piter G. Dobnerovi po vydání I. dílu *Monument* v listech z 23. března a z 13. dubna 1764, nedlouho před svou smrtí (zemřel 15. května 1764). V posledním uvádí: »Hoc opus manu [sic] clarissimi domini Berhaueri [sic] ipso adhuc vivente in manus meas devenit, quod hodie usque ceu pretiosum quoddam cymalion possideo.« (Nyní v býv. Zem. archivu.)

²⁴ Povolení provinciála řádu k vydání I. dílu *Monument* je datováno 30. listopadu 1763. *approbatio* (censurní schválení) 15. ledna 1764. V kapitulní knihovně podle našeho odhadu mohl Dobner hledat rkp. v roce 1762—1763.

²⁵ OSN 8, 1894, 150 (bez autora); Jakubec II, 1934, 28.

²⁶ Stehlík si později pod svůj *explicit* připojil jako poznámku k místu, kde píše, že mu byl rkp. propůjčen »ab eximio domino Venceslao Duchovský« toto: »ad reverendissimum Pragense consistorium in causis ad haereticam pravitatem pertinentibus expeditore et notario apostolico publico...« Duchovský půjčil vedle tohoto rkp. Stehlíkovi také dříve uvedené Ješínovo vydání Dalimila (Strnad 436 uvádí »Doubravský«), *Gruntovní relací o dobytí Plzně Mansfeldem* (Strnad 435: »Doubravský«) a konečně knihu z vyšehradské kapituly, obsahující latinské básně týkající se Čech (Strnad a Bělohlávek: »Drachovský«).

²⁷ *Prameny dějin čes.* II, 2. část. Tam v úvodu o předcházejících krit. vydáních.

²⁸ Jen malým zlomkem pomáhá úryvek z Jarlocha, který tiskl r. 1673 Tomáš Pešina z Čechorodu ve svém díle *Phosphorus septicornis*.

²⁹ Tento dopis podněcuje k různým vývodům. Zvláštní je na př. místo, kde S. při soupisu svých rukopisů říká: »... haec ipsa, [quae] ad manus pervenerant meas,

ex certa ponderosa causa connotare intermisi.« Nejde tu o utajení opisu Vincentiova a Jarlochova? Nebyl S. informován po vrácení originálu Duchovským o tom, co se zběhlo kolem tohoto rkp., a požádán, aby nepřispěl nikdy k vyobrazení? Kdyby S. ožehavý opis pojal od svého seznamu a Dobrovský měl o něj zájem, bylo by vše podle přípisu Stehlíkova odhaleno. I vynechání celého slova, zájmena »quae«, svědčí o vzrušení pisatele na tomto místě. Zároveň mohlo jít o Balbínovu Obranu, kterou se zabýval ještě v předchozím roce dvorský dekret.

⁸⁰ Liber manuscriptus, obsahující seznamy opatů a mnichů kladrubského klášte-
ra, který si S. vypůjčil r. 1777 od kladrub. mnicha Hrona, má v závěru Stehlíkova explicitu: »...accomodato eidem vicissim alio manuscripto meo«.

⁸¹ E. Felix v cit. kn. (pozn. 10) II, 29—30, 38.

PŘÍLOHA

Dopis Fabiána Stehlíka Josefu Dobrovskému
(Lit. archiv Nár. musea v Praze — Korr. 3 E 49.)

Admodum venerabilis, procellens ac doctissime domine fautor colendissime.

Parci sibi uti desiderat, ita vehementer flagitat morosus silentarius; dudum fautor obligationis meae fuisse gratiosam, mediante perdocto triplici opere erga me undequaque immeritum contestatam memoriam debitissima redhastire gratiarum actione; quod et indilate prestare minime intermissem, nisi actualis ultra 6 septimanas regii d. commissarii de Schmid, a Sua Augustissima Majestate ad introducendum ibidem in civitate hujusce statutum robothae abolitionis systema huc denominati, hic existentia, cui negotio, diurnis commissionibus et presertim per villas civitatis divenditioni pecoris ego utpote administrator oeconomiae constanter adesse adigebam, obicem posuisset; mora itaque mihi aliquantulum nunc concessa etsi iam dudum obstrictissimam inpresentiarum depono gratiarum actionem et quia pro instanti potis ac sufficiens minime invenior benevolentiam illam congrue regratificandi, opportuniori id ipsum referro occasioni, qua effectualiter contestari studebo, qualiter sim et eo, quo par est venerationis cultu constanter perseverare desiderem

admodum venerabilis Dominationis

Plsnae 12. Febr. 1780.

*Erga nobilem et clariss. d.
de Peltzel meum debitissimum
respectum una coatestor.*

devinctissimus servus

*Fabianus Fr. Stehlík
de Čzenkoro et Treystadt
mp.*

P. S. Porro promissioni meae Plsnae factae ut faciam satis, consignationem Msptorum meorum, praeter plurima alia minora, quae una consignare operae pretium esse non duxi, presenter sub sig. accludo, unde vero haec ipsa, [quae] ad manus pervenerant meas, ex certa ponderosa causa connotare intermisi.*

Non minus aliam consignationem, auctorum nempe de rebus Bohemicis tractantium, quorum supplementum hujusque a me desideratur, sub sig. annectere presumo enixe flagitans venerabilis Dominatio hanc gratiam pro me habere et, si citra omne incommodum fieri datur, locum, ubi acceptibiles forent, cum annexo ex parte pretio cuiusvis ingravate consignare dignaretur, ut commodo tempore et successive eosdem mihi comparare valeam; molestiam hanc vicissim seruitis meis alia ex parte redhastire velle me firmiter obstringo.

СПИСКИ ФАБИАНА СТЕГЛИКА, В ОСОБЕННОСТИ ЕГО СПИСОК ХРОНИКИ ВИНЦЕНТА И ЯРЛОХА

Знакомясь с деятельностью переписчиков литературных произведений в эпоху феодального строя, мы нередко обогащаем свои сведения об истории памятников и об их распространении. Одним из переписчиков старых истори-

* Z rytmických důvodů očísloval sám Stehlík.

ческих произведений, как чешских, так и латинских, был Фабиан Стеглик (1727—1791). Он жил в городе Пильзене, был с 1750 г. синдиком а позже членом городского совета. В его обширной коллекции рукописей, находящихся ныне в пильзенском хранилище и до сих пор еще не изученных историками литературы, наряду с другими особенно замечателен список хроники, написанной в XIII в. Винцентом и Ярлохом. Этот список сделан Стегликом по рукописи пражского капитула в 1763 г., значит, еще перед тем, как подлинник этой хроники был поврежден. Как известно, в подлиннике хроники Винцента и Ярлоха недостает нескольких листов. Для их восстановления в целях критического издания хроники обычно пользуются списками Вокоуна и Питера, между тем как список Стеглика еще никем не привлекался для такого издания. Сравнивая эти три списка, мы приходим к заключению, что список Стеглика равноценен списку Вокоуна и лучше списка Питера. Из примечаний, какие Стеглик имел обыкновение делать в конце своих списков, мы узнаем, когда та или другая рукопись написана Стегликом и от кого он получил ее для переписки. Эти примечания свидетельствуют об оживленных сношениях Стеглика с выдающимися деятелями чешского просвещения, на пр., с Добнером. Недавно найденное автором латинское письмо Стеглика И. Добровскому (см. приложение) рисует деятельность Стеглика в качестве члена городского совета в Пильзене не задолго до отмены крепостного права, а также характеризует широкий круг сношений, связывавших Добровского с собирателями и переписчиками рукописей. Анализ примечания, сделанного Стегликом в конце его копии хроники Винцента и Ярлоха, проливает свет на обстоятельства потери оригинала хроники и дополняет наши сведения об известной идеологической борьбе между Геласием Добнером и консервативным историком Вячеславом Духовским.

M. Š.

ABSCHRIFTEN FABIAN STEHLÍKS, BESONDERS SEINE ABSCHRIFT DER CHRONIK VON VINCENTIUS UND GERLACH

Das Studium der im Laufe der Feudalperiode abgeschrieben literarischen Werke kann oft gewisse Beiträge zur Historie und Verbreitung der älteren Denkmäler bringen. Einen solchen Versuch unternimmt der Autor mit der Nachlassenschaft eines fleißigen Abschreibers historischer Werke, Fabian Stehlík (1727—1791), der vom Jahre 1750 an in der Stadtverwaltung zu Pilsen tätig war. In dessen umfangreicher Sammlung von bis heute im Pilsner Archiv aufbewahrten Abschriften, die noch nicht literarhistorisch bewertet worden sind, besonders bedeutsam scheint seine Abschrift von Vincentius' und Gerlachs Chronik zu sein. Stehlík verschaffte sich diese Abschrift im Jahre 1763 aus der Handschrift des Prager Domkapitels, d. h. noch vor gewichtiger Beschädigung dieses wertvollen Manuskripts. Für zufällige kritische Ausgabe der Chronik von Vincentius und Gerlach tritt also im handschriftlich nicht überlieferten Teile neben bisherigen Vokouns und Píters Abschriften eine weitere, bisher noch nicht durchgeforschte Abschrift von Stehlík zu. Was den Wert betrifft, steht diese Abschrift sehr nahe jener Vokouns und ist besser als die, welche Piter besaß. Die beigezeichneten Bemerkungen Stehlíks zu Ende seiner Abschriften enthalten im größten Maße Angaben über die Zeit der Entstehung von Abschrift und über den Verleiher der Handschrift oder des wertvollen Buches. Sie sprechen auch vom Stehlíks regen Verkehr mit führenden Arbeitern der tschechischen Aufklärung, wie z. B. mit G. Dobner. Der jetzt gefundene lateinische Brief Stehlíks an J. Dobrovský (in der Beilage) zeigt nicht nur die Tätigkeit des Stadtrates Stehlík in Pilsen kurz vor der Aufhebung der Leibeigenschaft, sondern auch Dobrovskýs breiten Informationsumkreis unter den Sammlern und Abschreibern der Handschriften. Die Analyse des Explicits bei der Abschrift Stehlíks von der Chronik des Vincentius und Gerlach bringt eine neue kleine Erklärung zum bewegten Schicksal der Prager Handschrift dieser Chronik und gleichzeitig verbreitet sie unsere Kenntnis über den ideologischen Streit zwischen dem konservativen Historiker Václav Duchovský und Gelasius Dobner.

M. Š.